

Les esquerdes del pont de Besalú

62

Lluís Bayona i Prats
Lluís Buscató i Somoza

El Pont Vell de Besalú. Propostes preliminars per a la seva conservació

El present treball pretén plantejar una breu descripció de les principals patologies que afecten actualment el Pont Vell de Besalú i de les actuacions preliminars que caldrà emprendre per assegurar la conservació d'aquesta obra de l'arquitectura monumental hidràulica al nostre país. Per entendre el seu origen i evolució, ens hi acostarem a través de la història i de les diverses fases constructives per les quals ha passat des de la seva construcció. Aquesta aproximació, però, no es fa únicament a tall informatiu, sinó que es pretén utilitzar-la com a factor d'anàlisi estructural, per comprendre més bé l'estat actual del pont.

Un pont i moltes mans

El primer que hem de tenir present en estudiar el Pont Vell de Besalú és que aquest no és un element isolat en el temps, que s'ha conservat intacte des de la seva construcció, sinó que, igual que tots els edificis amb valor històric i artístic que actualment existeixen, en major o menor grau és el resultat de la seva pròpia evolució històrica. És a dir, des de la seva edificació original, de la qual queden poques restes, com veurem, el pont ha patit diversos canvis estructurals i reformes que n'han variat la fesomia, canvis que no tenen perquè ser negatius *per se*, atès que n'han permès la conservació.

Fou bastit al tombant del segle XI, sota el govern dels comtes propis del comtat de Besalú. Aquesta primera construcció aprofità en la seva fonamentació un seguit de sortints rocallosos que hi havia a la llera del riu Fluvià. Aquests sortints, que amb tota seguretat foren retocats per facilitar el pas de l'aigua i l'estabilitat dels pilars, són els que determinaren l'especial estructura esbiaixada del pont, que avança sobre el riu en diagonal per poder aprofitar-los i així estalviar-se una cara i complicada obra de fonamentació. Tanmateix, aquests basaments petris s'acaben al mig del riu, de forma que el següent tram s'havia de bastir directament sobre el llit fluvial. Això provocà dos fets que determinaren per un costat l'especial imatge del pont i, per l'altre, l'evolució estructural de l'obra al llarg de la seva vida.

Una vista general del Pont Vell feta per L. Roisin, on es pot observar l'aspecte que presentava amb anterioritat a la seva voladura l'any 1939. Arxiu d'imatges Emili Massanes i Burcet.

En primer lloc, un cop s'havien acabat els elements petris susceptibles de servir de fonamentació, no tenia cap sentit continuar l'obra en la línia en diagonal seguida en el primer sector. Per tant, els constructors optaren per anar a cercar la riba de la forma més ràpida i directa, raó per la qual el pont presenta un angle molt marcat en el punt on es troben els dos sectors.

En segon lloc, aquesta diferent fonamentació ha comportat una evolució històrica i estructural diversa entre ambdós seccions del pont, atès que el sector fonamentat en pilars petris és molt més estable i segur, mentre que el segon, fonamentat directament sobre la sorra del riu, és més inestable i feble davant de possibles avingudes. Mostra clara d'això és que en el primer encara es conserven restes importants de la seva fàbrica romànica, bàsicament en els pilars i en la primera arcada del pont. En canvi, el segon sector s'ha vist més afectat pels elements i ha hagut de ser restaurat i reconstruït diverses vegades, d'aquí que no s'hi conservi cap element de la construcció original. Prova del que diem és que basant-se en les restes d'un possible pilar romànic, situat uns metres més amunt del cinquè pilar, fins i tot s'ha

plantejat que el pont romànic encara presentava un angle més tancat. No entrarem ara a valorar aquesta hipòtesi, atès que això serà objecte d'un estudi posterior, però que s'hagi arribat a considerar aquesta possibilitat és una demostració clara que sota el pont actual no s'observen restes de l'obra original.

Posteriorment, deixant de costat petites reformes, com la construcció del primer portal del pont al principi del segle XIII, la segona fase constructiva d'importància que hi detectem data del segle XIV. Al començament d'aquest segle la construcció patí un col·lapse total, que afectà més fortament el sector més allunyat de la vila, aquell que com hem vist presentava una fonamentació més feble. Molt probablement la causa fou una riuada que provocà l'enfonsament d'aquest sector i inutilitzà la resta del pont. D'aquí que l'any 1316 s'encarregués a l'arquitecte de Perpinyà Pere Baró la seva reparació. Aquesta intervenció comportà una reconstrucció total, que afectà més el segon sector que no pas el primer, la qual cosa alhora va comportar la desaparició de molts elements estructurals del pont romànic original, que degueren ser reaprofitats com a materials de construcció.

Vista parcial del primer sector del pont a principis dels anys seixanta, on es poden observar els estralls produïts per la voladura parcial del pont, efectuada per les tropes republicanes en retirada.

En conseqüència, cal situar cronològicament les restes més antigues del segon sector i bona part dels elements del primer en aquestes dates. Tanmateix, aquesta restauració no aconseguí assegurar l'estabilitat del pont, de manera que ja a l'època moderna aquest hagué de ser novament reparat. Sembla que aquesta restauració, de la qual tenim molt poques dades, se centrà, bàsicament, en el segon sector, el més feble, i consistí en un reforçament dels pilars i una probable reconstrucció de les arcades. Un fet a destacar és que la pilastra que sosté els dos penúltims arcs, aigües amunt, presenta una deformació de l'ordre de 70 cm que no tenen els arcs que el fan servir de suport. En conseqüència, cal pensar que els arcs caigueren en un moment indeterminat i foren refets aprofitant la pilastra inclinada (actuació que creiem que cal emmarcar en aquesta reforma d'època moderna). Tanmateix, les diverses restauracions efectuades no acabaren de solucionar les febleses inherents a l'estructura, o sigui que les arcades reconstruïdes ja presentaven importants

deformacions a mitjan segle XIX. Finalment, va ser enderrocat per l'exèrcit republicà en retirada l'any 1939 i fou restaurat en la seva totalitat l'any 1965. Aquesta restauració fou molt historicista i tractà de donar-li la imatge que tenia al principi del segle XIX (coneguda per pintures i gravats). Es refeu totalment el sector destruït el 1939, centrat en la tercera i quarta arcada del primer sector, se sobreaixecaren els portals fortificats (enderrocats entorn de l'any 1880) i es refonamentaren les pilastres situades al segon sector.

Propostes d'actuació

El punt de partida del present projecte han estat les tasques de neteja que l'Ajuntament de Besalú endegà aquest any al Pont Vell, que han permès comprovar la situació de diversos sectors que normalment no són de fàcil accés i fer-ne un complet reportatge fotogràfic. Concretament, durant aquesta actuació s'observaren un seguit

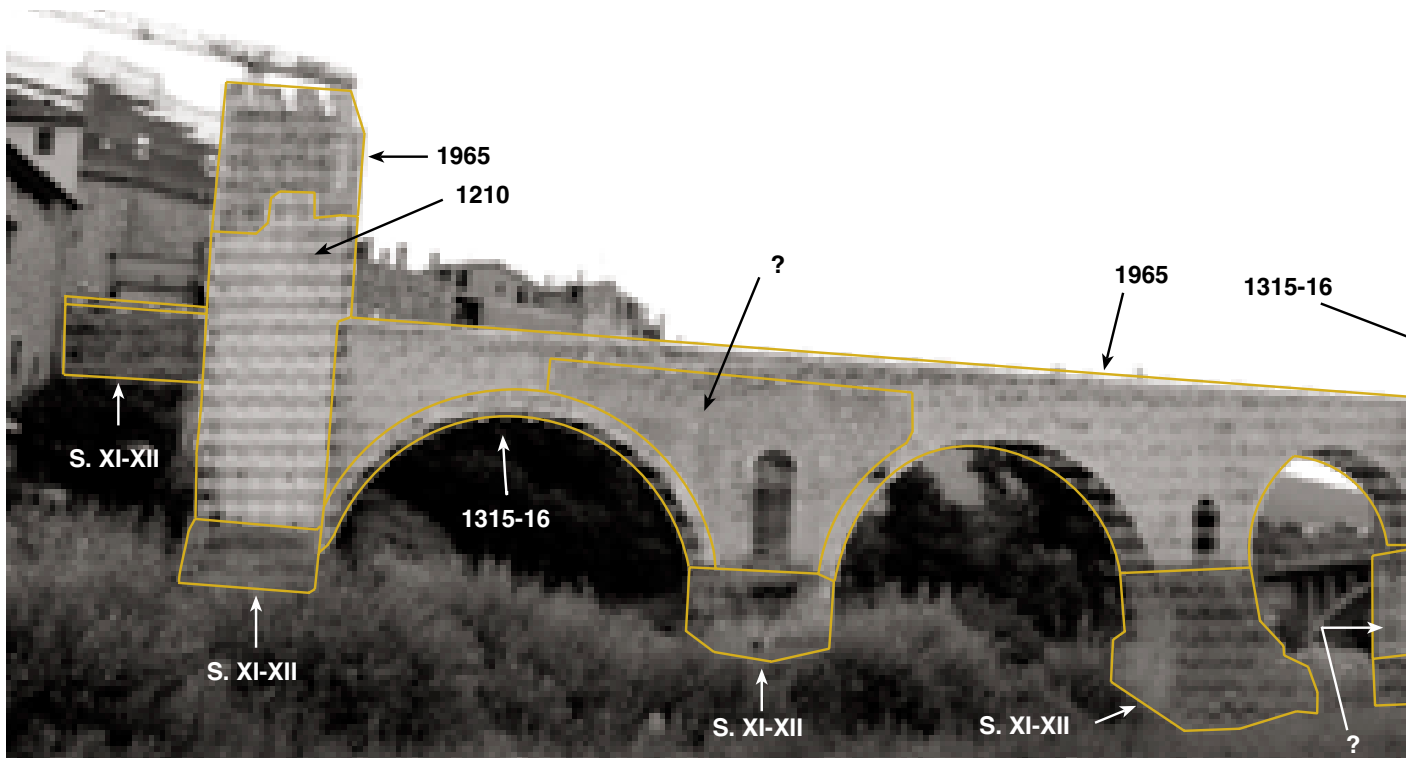
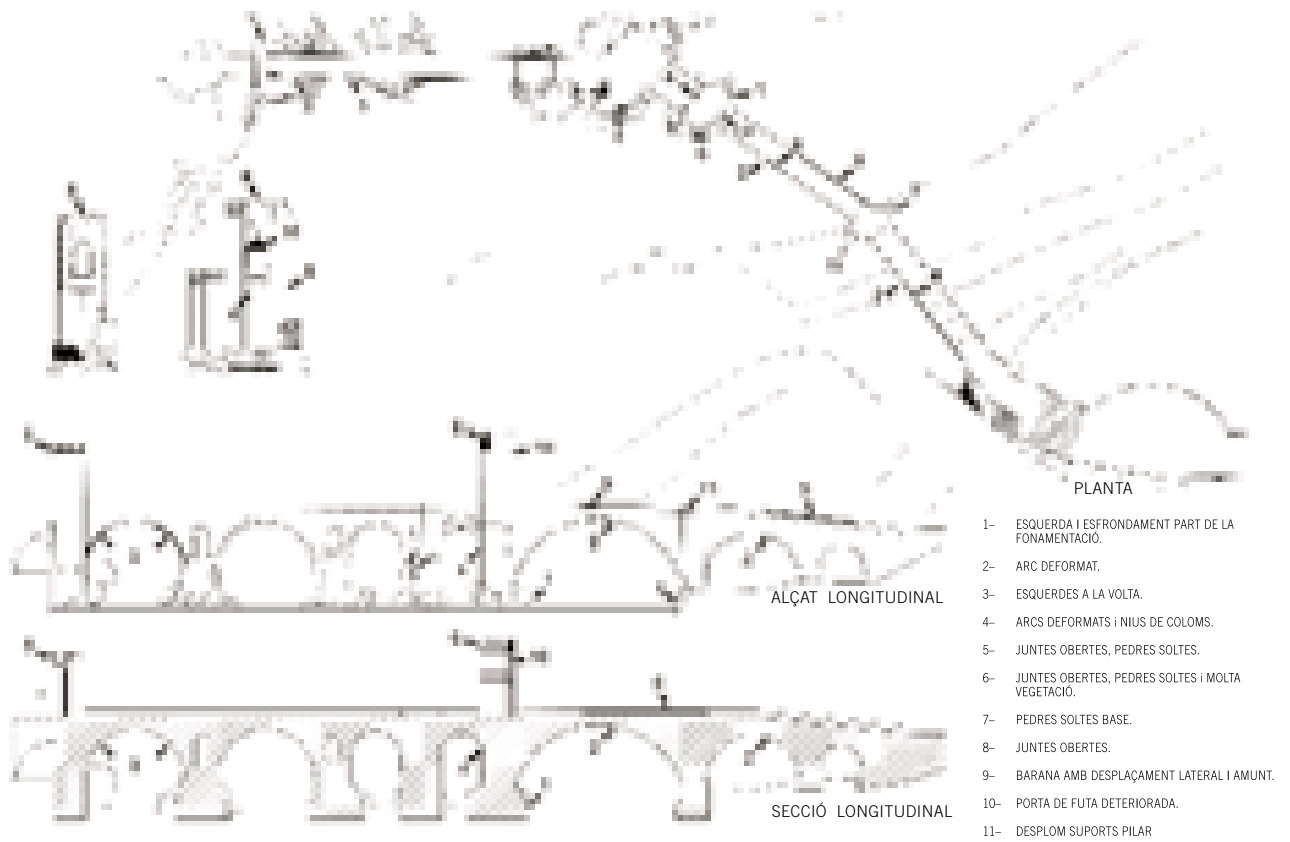
Vista del segon sector del pont, durant les obres de restauració que s'hi feren als anys seixanta, on es pot observar l'estat general del pont i les obres de refonamentació que es dugueren a terme.

de patologies, algunes estructurals, lligades com hem vist a la història del monument, i altres relacionades amb la necessitat de fer-hi petites tasques de manteniment. Si bé aquestes no posen en perill l'estructura, que és forta i estable, caldrà controlar-les i intervenir-hi, si cal, per evitar que amb el pas del temps puguin arribar a deteriorar-lo. Les patologies més importants, per ordre d'importància, són:

- Esquerda i enfonsament de part de la fonamentació de la pilastra de la torre central, que cal estudiar. Per fer-ho es planteja formar una mota o dic dins del riu, per poder buidar d'aigua el sector que envolta aquest pilar. Un cop feta aquesta actuació es podrà valorar la urgència i importància de l'actuació a realitzar (un simple rejuntament, una refonamentació del pilar o una pilonada).
- Deformacions en els arcs que recolzen damunt la penúltima pilastra fora vila. Caldrà fer-ne un aixecament topogràfic detallat amb les deformacions i els desplaçaments existents, per valorar i

comprovar mitjançant diverses preses de dades si hi ha moviments en el temps (dues o tres per any) o si el sector és estable. Alhora caldrà fer-hi un estudi geotècnic en el sòl base de la pilastra i alguna cata de prospecció. En relació amb això, cal dir que s'ha detectat un moviment del coronament de les baranes, fet que ens indica que hi ha hagut un desplaçament, potser causat per l'assentament de la pilastra.

- També s'han de controlar les esquerdes aparegudes a la volta del segon arc del pont. Concretament, aquestes es troben en les arestes de l'arc aigües amunt. L'origen d'aquesta patologia potser s'ha de buscar en la voladura, l'any 1939, de l'arcada contigua, fet que s'ha vist agreujat per les importants humitats que s'hi observen. Aquestes afecten l'esmentat arc i el seu paviment superior i són causades per una deficient evacuació de les aigües, raó per la qual cal fer una neteja dels desguassos. Alhora, es preveu fer una cata a la part central del pont per poder valorar en quin grau l'aigua ha afectat el

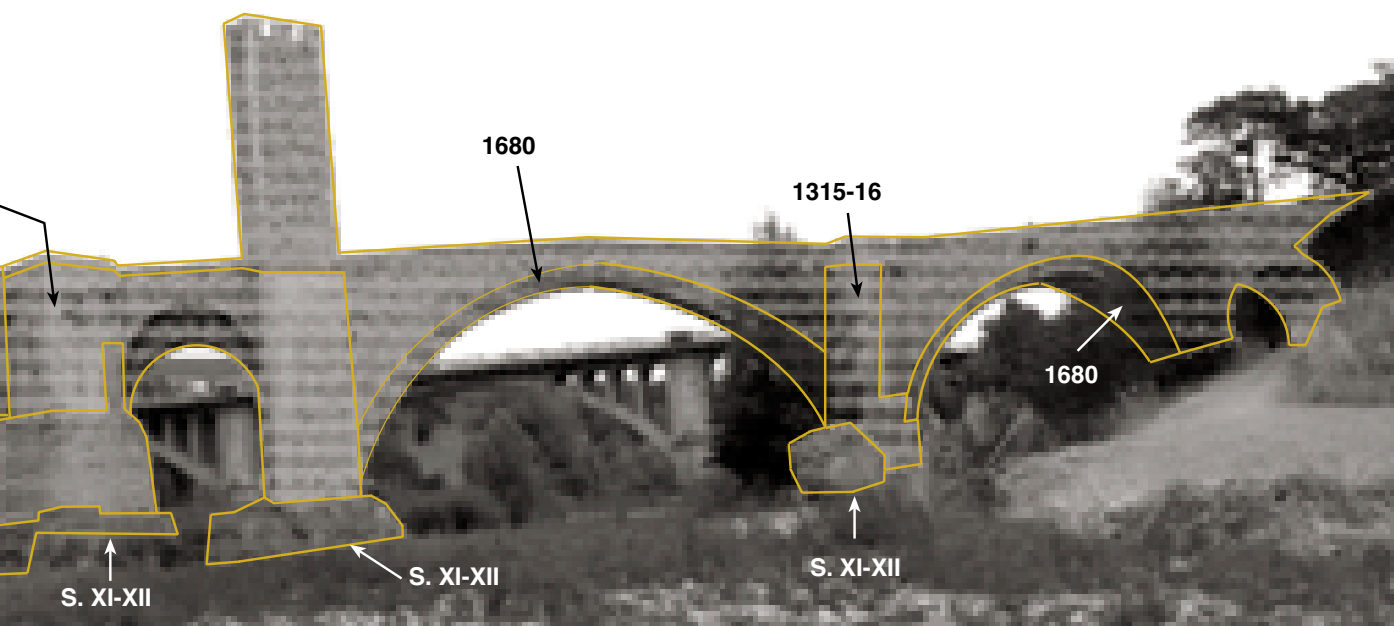

seu interior i, a més, poder lligar la volta des de dalt i impermeabilitzar el paviment, si fos necessari.

- En la doble arcada que uneix l'anomenada Creu Grossa amb el portal situat al mig del pont caldrà eliminar una nombrosa colònia de coloms, els excrements dels quals provoquen el deteriorament de les pedres. Es preveu tancar els forats dels enfonys i altres elements que els serveixen de suport per als nius amb elements en punxa, per dificultar així l'estada dels animals (s'haurà d'encarregar a empreses especialitzades en treballs d'alçada).
- Juntes obertes i carreus moguts en els coronaments de la torre situada al costat del nucli urbà. El morter de coronament refet a la darrera restauració s'ha anat degradant i ha anat caient; hi ha moltes juntes buides i alguna pedra solta. Cal pujar amb plataformes elevadores i, des de

la terrassa interior, amb petites bastides refer tots els coronaments dels merlets i collar les pedres soltes, tot amb morter de calç.

- Restauració de les juntes obertes, carreus moguts i paviment en les dues torres del pont i en el coronament i terrassa de la torre del mig. La reparació es portarà a terme també amb plataformes elevadores a les terrasses de les torres, i es rejuntaran i fixaran els carreus i les parts de paviment de còdols deslligats.
- Pedres deslligades a la base de l'última pilastra del pont, al segon sector. Cal tornar a rejuntar-les, atès que una revinguda del riu se les podria endur. El lligat també es farà amb morter de calç.
- Juntes obertes en la pilastra central gran, l'anomenada Creu Grossa, situada al costat de la torre situada al mig del pont. Les esquerdes existents a mitja alçada ja surten en fotografies fetes abans de la restauració de l'any 1965, i

aparentment no presenten moviments. Caldrà posar-hi algun testimoni per veure'n l'evolució. Aquesta tasca l'hauran de portar a terme empreses especialitzades.

- Reparació de coronaments de les baranes de pedra mogudes amb desplaçaments laterals i verticals. Aquest moviment es pot corregir tornant a fixar les pedres amb morter de calç i adequant-les a la mida total de la barana. Les juntes entre pedres de coronament és molt petita i de morter de ciment força rígid, raó per la qual s'han sobrealçat i desplaçat, ja que no admeten dilatació.
- Restauració de les parts deteriorades del rastell de fusta de la torre central, restaurat l'any 1965. Està falcat per dos elements metàl·lics rovellats i té les peces de fusta força deteriorades a causa del contacte amb la pluja. Cal veure *in situ* el nivell de degradació i protegir la part superior

de la terrassa de la torre, per on entra l'aigua. Aquesta protecció es farà amb una xapa de coure arran de la terrassa i sense visió exterior. D'entrada es considera pintar els elements de fusta amb olis protectors.

- Adequar la il·luminació del pont. Actualment ja hi ha una il·luminació exterior monumental, però hi manca llum de circulació per sobre del pont, atès que si hom hi passa de nit la il·luminació existent enlluerna el visitant. En concret es pensa col·locar petits aplics baixos i de potències reduïdes a les parets.

En definitiva, amb aquest projecte s'inicien les tasques adreçades a assegurar l'estabilitat i l'eliminació de perills que poden afectar el pont, alhora que s'estudiaran i valoraran *in situ*, una vegada fetes les cates o bombeig d'aigua o sondeigs geotècnics, les diverses patologies que presenten els seus elements estructurals.

Lluís Bayona i Prats

*Arquitecte i cap del Servei de Monuments de la
Diputació de Girona*

Lluís Buscató i Somoza

Historiador